

ANADOLU'DA KADIN HASTALIKLARI ve DOĞUM TARİHİ

(ANTİKÇAĞDAN 15. YÜZ YIL SONUNA KADAR)

Yrd. Doç. Dr. Oya ÖGENLER

MERSİN-2016

© Copyright 2016

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da Bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-9354-16-5

Kitap Adı

Anadolu'da Kadın Hastalıkları
ve Doğum Tarihi

Yazar

Yrd. Doç. Dr. Oya ÖGENLER

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

MED033000

DOI

10.37609/akya.1703

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. *Akademisyen Kitabevi* ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. *Akademisyen Kitabevi* ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturmaması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Bu kitap iki yıl boyunca tez çalışması amacıyla sürdürülen bir çabanın ürünüdür. Tez olarak “Soranus’dan Sabuncuoğlu’na Anadolu’da Kadın hastalıkları ve Doğum Hekimliği” başlığı ile basılmıştır.

Kaynakları açısından literatürün çoğuna İlter Uzel’in ve Selim Kadioğlu’nun özel kütüphanelerinden, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı kütüphanesinden; minyatürlere ve resimlere ise İlter Uzel’in özel koleksiyonundan yararlanarak ulaşıldım.

Bu kitapta antikçağdan 15 yüzyıl sonuna kadar Anadolu’da kadın hastalıkları ve doğumla ilgili bilgiler irdelenmiş, Soranus ve Sabuncuoğlu başlıca kaynak olarak değerlendirilmiştir. İrdelenen kitaplar arasında karşılaştırma yapılarak elde edilen veriler ışığında kadın hastalıkları ve doğumla ilgili tedavilere, kullanılan yöntemlere ve bulgulara yer verilmiştir. Kadın hastalıkları ve doğum hekimliğinin mesleki ayrıntılarını araştırmanın yanı sıra bulunduğu alanın nasıl bir evrimleşme süreci gösterdiği eleştirel bir bakışla incelenmiştir.

Değerli Hocam Prof. Dr. İlter UZEL hem tezimin yazımında, hem de bu kitabın ortaya çıkışında yardımlarını esirgememiş ve eşsiz kitap kaynağından yararlanmama izin vermiştir minnet duygumu ifade etmek istiyorum. Her konuda destek olan değerli hocam Doç. Dr. Selim Kadioğlu’na teşekkür ediyorum.

Ve dara düştüğüm her durumda maddi ve manevi desteğini esirgemeyen canlarım Cemile-Nail-Ecem-Utku Sönmez’e; Hilmi-Ebru-Defne-Deniz Ögenler’e; Gülçin-Davut-Emre Yapıcı’ya; teşekkür ediyorum. Elinizdeki bu kitabı biricik annem Özcan Ögenler ve özlemle andığım babam Lütfi Ögenler’e adıyorum.

Oya Ögenler
Mersin, Nisan 2016

İçindekiler

Önsöz	iii
Giriş	1
Tıp Tarihi Erken Döneminde Kadın Hastalıkları ve Doğum	7
Anadolu'daki Kadın Hastalıkları ve Doğumla İlgili Buluntular	8
Eski Yunan Döneminde Anadolu'da Rasyonel Tıp	11
Hippokrates Dönemi	12
Hippokrates Sonrası Ekoller	13
a. Dogmatizm	13
b. Ampirizm	14
c. Metoditizm	15
d. Pnömatizm	15
e. Eklektizm	16
Roma ve İslam Dönemlerinde Anadolu'da Tıp	16
Klasik Tıpta Bazı Kadın Hekimler ve Ebeler	18
Klasik Tıp Literatüründe Kadın Hastalıkları ve Doğum	25
Antik Çağ Yazarlarında Kadın Hastalıkları ve Doğum	25
Hippokrates	25
Aristoteles	29
Diokles	30
Theophratus	30
Dioscorides	30
Yaşlı Plinius	31
Antik Çağ Yunan-Roma Hekim Yazarlarda Kadın Hastalıkları ve Doğum	31
Soranus	31
I. Kitap	36
II. Kitap	40
III. Kitap	44
IV. Kitap	46
Rufus	48
Galenos	48

Oribasius	49
Aetius	49
Aydınlı Aleksander	50
Paulus Aegineta	50
I. Kitap	53
III. Kitap	53
VI. Kitap	56
İslam Tıbbı Literatüründe Kadın Hastalıkları ve Doğum	57
Yaşlı Serapion	57
Ebu Bekir Muhammed bin Zekeriya Razi	57
İbn-i Sina	58
Ebulkasım Zahravî	58
Şerefeddin Sabuncuoğlu	61
Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun Eserleri	62
Akrabâdîn Tercümesi	62
Mücerreb-Nâme	63
Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye	65
Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye'deki Kadın Hastalıkları ve Doğumla İlgili Bölümler	69
I. Kitap	69
II. Kitap	69
III. Kitap	75
İslam Tıbbında Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi	
İçeren Diğer Eserler	75
Bâh-nâmeler	75
XIV. Yüzyılda Anadolu'da Yazılmış Türkçe Tıp Kitapları	78
Sonuç Yerine	85
Kaynaklar	91
Şekiller	97

ÖZET

Çalışmamız günümüzde bir uzmanlık dalı olan kadın hastalıkları ve doğum hekimliğinin çağdaş bilgi düzeyine erişiminde Anadolu'da doğan ve yetişen hekimler ve Antik Çağ'dan itibaren Anadolu'da yazılan tıbbi eserlerin etkilerini belirleme amacını taşımaktadır.

Klasik tıp paradigmasının erken ve geç dönem temsilcileri Soranus ve Sabuncuoğlu'nun eserlerinde bulunan kadın hastalıkları ve doğumla ilgili bilgiler, kullanılan ilaçlar, aletler ve uygulamalar klasik tıp literatürüne ait diğer eserlerle bağlantılı olarak irdelenmiştir.

Soranus'un döneminden Sabuncuoğlu'nunkine kadar geçen uzun dönemde tıba özgü bilgi birikiminde sınırlı bir artış olduğu, her iki hekimin eserleri arasındaki farkların, dönemleri arasındaki ilerlemeyi yansıtmak açısından önemli olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kadın Hastalıkları ve Doğum Tarihi, Tıp Tarihi, Soranus, Şerefeddin Sabuncuoğlu

ABSTRACT

History of Gynecology and Obstetrics in Anatolia

Our study aims at determining the influence of doctors who were born and grew up in Anatolia and the influence of medical works written in Anatolia since Ancient Ages on contemporary knowledge level of department of obstetrics and gynecological diseases.

Information, drugs, equipment and application about this issue in the works written by Soranus and Sabuncuoğlu, representatives of early and late classic medicine paradigm, were handled in relation with other works belonging to classic medicine literature.

It was found out that from the period of Soranus till that of Sabuncuoğlu medicine knowledge increased in a very restricted way and differences of the works of both doctors are important in that they reflect progress between the periods.

Key Words: History of Gynecology and Obstetrics, History of Medicine, Soranus, Serefeddin Sabuncuoglu

Kaynaklar

1. **Uzel İ.** *Anadolu Tıp Tarihine Giriş*. İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Graphis Matbaa, **2008**.
2. **Uzel İ.** *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, **2000**.
3. **Ömer B.** *Vilade Fenni III Marazi Nifasiyet ve Güç Doğum I Gebelik Patolojisi, Nifasi İntan*. İstanbul: Ahmet İhsan. Matbaası, **1933**.
4. **Arısan K.** Doğum ve Kadın Hastalıklarının Türk Tababet Tarihindeki Yeri, Anadolu'da Doğumla İlgili Tıbbi Folklor.1. Uluslararası Türk İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, İstanbul, 14-18 Eylül **1981**.
5. **Temkin O.** *Soranus' Gynecology*. Baltimore: Johns Hopkins Pres., **1991**.
6. **Uzel İ.** *Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye. I,II*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, **1992**.
7. **Önler Z.** XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Sözvarlığı. *Kebikeç*, **1998**; 6.
8. **Özön MN.** *Osmanlıca Türkçe sözlük*. 8. Baskı, İstanbul: İnkılap Kitapevi, **1989**.
9. **Unat EK, İhsanoğlu E, Vural S.** *Osmanlıca Terimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, **2004**.
10. **Redhouse Türkçe, /Osmanlıca-İngilizce Sözlük**. 19. Baskı İstanbul: SEV Matbacılık ve Yayıncılık A.Ş., **1999**.
11. **Önler Z.** *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifa II*. İstanbul: Simurg Yayıncılık, **1999**.
12. **Devellioğlu F.** *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*. 24. Baskı, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları, **2007**.
13. **Dilçin C.** *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, **1983**.
14. **Adams F.** The Seven Books of Paulus Aegineta.. Erişim: (<http://web2.bium.univ-paris5.fr/livanc/?intro=engine&statut=charge>). Erişim Tarihi: 12 12 2008.

15. **Spink MS, Lewis GL.** *Albucasis On Surgery and Instruments.* Ed.1, London: Universty Pres, Oxford. **1973.**
16. **Aydın E.** *Dünya ve Türk Tıp Tarihleri.* İzmir: Güneş Kitabevi, Öncü Basimevi, **2006.**
17. **O'Dowd MJ, Philipp EE.** The History of Obstetrics and Gynaecology 1thEd. Informa HealthCare, **2000.**
3Erişim:(<http://books.google.com/books?id=tETjBc7eZ7kC&printsec=frontcover&dq=the++h%C4%B1story+gynaecology&ei=NPPrnSaqREoPiYASJuoTBCA&hl=tr#PPP1,M1>). Erişim Tarihi: 13.2.2009.
18. **Aydınğün Ş.** *Tunç Çağının Gizemli Kadınları Mysterious Women of the Bronze Age.* İstanbul:Yapı Kredi Yayınları / Sergi Katalogları, Dizisi Cem Turan Ofset, **2006.**
19. **Özbek M.** *Çayönü'nde İnsan.* Arkeoloji ve Sanat Yayınları. **2004.**
20. **Margotta R.** *The Story of Medicine.* NewYork: Golden Pres. **1968.**
21. **Koç İ.** *Hititler.* Ortadoğu Teknik Üniversitesi Toplum ve Bilim Merkezi. Ankara: Semih Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti. **2006.**
22. **Bayat AH.** *Tıp Tarihi.* İzmir: Seda Matbaa, **2003.**
23. **Kadioğlu S.** Asklepios Kültü Ve Lokman Hekim. Adana: Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Programı Konferansı, Mart, **1998.**
24. **Lyons AS, Petrucelli RJ.** *Çağlar Boyu Tıp Tarihi.* İstanbul: Omas Ofset A.Ş. **1997.**
25. **Barnes H.** On Roman Medicine and Roman Medical Inscriptions Found İn Britain *Proc R Soc Med.* **1914;** 7: 71–87.
26. **Roberto M.** *The Stroy of Medicine* Ed Paul Lewis; Golden Pres, Newyork, **1968.**
28. **Uzel I.** *Tıp Tarihi ve Deontoloji ve Ders Notları.* Ankara: **1992.**
29. **Atabek EM, Görkey Ş.** *Başlangıçtan Rönesansa Kadar Tıp Tarihi.* İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık, **1998.**
30. **Tahberer B.** *Antik Kilikya Sikkelerinde Asklepios Kültü.* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, **2005.**

31. **Jackson R.** *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar.* İstanbul: Altan Matbaacılık, Homer Kitabevi ve yayıncılık Ltd. Şti, **1999.**
32. **Yıldırım C.** *Bilim Tarihi.* 10. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, **2006.**
33. **Galdston I.** Medical Explorers of Arabia. *Bull N Y Acad Med.* **1937**;13(9): 512-538.
34. **Uzluk FN.** *Genel tıp tarihi.* Ankara: Güzel İstanbul Matbaası. **1958.**
35. **Sa'dı LM.** Glimpses into the History of Arabic Medicine. *Bull Med Libr Assoc.* **1958**; 46: 206–218.
36. **O'Dowd MJ.** *The History of Medications for Women Matria Medica Woman.* **2001.**
37. **Arısan K.** Doğum Yardımının Dünü, Bugünü, ve Bizde Ev-Saray Doğumlarıyla İlgili Gelenekler. *İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, **1980**; 43.
38. **Bossert HT.** Akdeniz Havzasında Doğum ve Vasıtaları. *Ankara Halkevi Neşriyatı Küçük Boy No:19*, **1951.**
39. **Jones WHS.** Hippocrates Volume IV Heracleitus On The Universe London Harvard University Pres, **1923.**
40. **Önler Z.** *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Münhab-ı Şifâ.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, **1990.**
41. **Mayer KE.** The Birth Of Gynecology: Obstetrics In Ancient Greece And Rome. Erişim: (<http://www.hom.ualgary.ca/Dayspapers2001.pdf#page=13>). Erişim Tarihi: 24.1.2008.
42. **Garrison FH.** *An Introduction to the History of Medicine.* 4th Edition; Philadelphia and London: W.B. Saunders Co, **1929.**
43. **Prioreschi P.** *History Of Medicine Volume I Primitive And Ancient Medicine.* Newyork:Edwin Mellen Pres., **1991.**
44. **Prioreschi P.** *History Of Medicine Volume II Greek Medicine.* Newyork:Edwin Mellen Pres., **1991.**
45. **Furst LR.** *Women Healers and Physicians: Climbing a Long Hill* (Women Doctors İn Greece, Rome, And The Byzantine Empire Holt N Parker Lexington: University Press of Kentucky, **1997**; 129-150

46. **Alanya N.** *Ebelik Mesleği ve Tarihçesi*. Ankara: Çağ Matbaası, 1979.
47. **Ömer B.** *Doğum Tarihi*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbası, 1932.
48. **Hassa H, Tanır HM.** Dünyada ve Türkiye’de Pelvik Cerrahi (Jinekoloji – obstetrik tarihçesi). Güner H. *Jinekolojik ve Obstetrikal Cerrahi*. Ankara. Ertem matbaası (Güneş Kitabevi Ltd. Şti), 2005; 1-22.
49. **Temporini H, Haase W.** Aufstieg und Niedergang der römischen Welt (ANRW): Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung Walter de Gruyter, 1996.
50. **Uzluk FN.** *Hippocrate’ın Aphorismaları*. Ankara: 1961.
51. **Künzl E.** *Medizin in Der Antike*, Theiss. Stuttgart: 2002.
52. **Ehrenreich B, English D.** *Cadılar, Büyücüler ve Hemşireler*. Çeviren: E Uğur. İstanbul: Kavram Yayınları, 1992.
53. **Szasz TS.** *Deliliğin İmalatı: Engizisyon ve Akıl Sağlığı Hareketi Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme*. Çeviren: G Genç. İstanbul: Yerdenez Yayınları, 2007.
54. **Dempsey AJ.** A Brief Survey Of Early Midwifery Practice *The Ulster Medical Journal*, 1949; 18.
55. **Mavlachlan B, Fletcher J.** *Virginty configurations Of The Unpossessed Body Revised*. Toronto Pres, 2007.
Erişim:(http://books.google.com/books?id=I7m6zCNPksQC&pg=PA44&lpg=PA44&dq=parthenos+gynecology&source=bl&ots=TI6T12JkKB&sig=g5MKvwkjmW2z2E4EpVyCb_UDkAA&hl=tr&sa=X&oi=book_result&resnum=4&ct=result#PP1,M1). Erişim Tarihi. 13.6.2008.
56. **Holinka CF.** Female Reproductive Science in Historical Perspective. *Ann N Y Acad Sci*. 1997; 26: 1-16
57. Erişim: (<http://www.hsl.virginia.edu/historical/artifacts/antiqua/gynecology.cfm>). Erişim Tarihi 13.8.2008.
58. **Bujalkova M.** Birth Control in Antiquity. Bratisl Lek Listy 2007;108(3):163-166 Erişim: (<http://www.bmj.sk/2007/10803-12.pdf>). Erişim Tarihi: 13.7.2008.

59. **Ünver S.** Tarihte Ebeler ve Doğum Tarihimiz. İstanbul: Konuşma Notları. Başkan, Velicangil S. Aker K. 15 Temmuz **1966**.
60. **Speert H.** *Iconographia Gyniatrica A Pictorial History of Gynecology and Obstetrics*. Philadelphia: Davis Company, **1973**.
61. **King H.** *Hippocrates' Woman: Reading the Female Body in Ancient Greece*. London: Routledge. Place of Publication, **1998**.
62. **Ross D.** *Aristoteles*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, **2002**.
63. **Adams F.** *Medical Works of Paulus Aegineta, The Grek physician Translated Into English with A Copious Commentary Vol. 1*. London: Cornwall Herald Office, **1884**.
64. **Uludağ OŞ, Uzel İ.** *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababet Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı, Ofset Repromat. **1991**.
65. **Kahya E.** *İbn-i Sina El-Kânûn Fi't -Tıbb Birinci Kitap*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, **1995**.
66. **Nabri İA.** El Zahrawi (936-1013 AD), The Father Of Operative Surgery. *Annals of the Royal College of Surgeons of England*, **1983**; 65.
67. **Tai Fu LK.** The Orgins Of Surgery 1. From Prehistory To Renaissance. *Ann.Coll.Surg.* **1999**; 4: 127-136.
68. **Uzel İ.** *Tuhfetü'l Müteehhilin Evlilik armağanı*. Ankara: Kebikeç Yayınları, **2005**.
69. **Kahya E.** Onbeşinci. Yüzyılda Osmanlılarda Bilimsel faaliyetlerin kısa Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2003**; 14(1): 11-19.
70. **Uzel İ.** *Amasya'lı Hekim ve Cerrah Sabuncuoğlu Şerefeddin*. Amasya Valiliği, Nokta Ofset Basım ve Sanayi Ltd. Şti. **2004**.
71. **Bayat AH, Okumuş N.** *Mürşid (Göz Hastalıkları)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Arma organizasyon ve yayıncılık Ltd Şti. **2004**.
72. **Yurdakök M.** Tuhfe-İ Mübârizi'de Çocuk Hekimliği Bilgileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, **2004**; (47): 233-236.
73. **Bayat AH.** *Kitâbu'l-Müntehab Fî-t-Tıb*, İstanbul; Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, **2005**.

74. **Çiftçioğlu İ.** Anadolu Beylikleri Döneminde Yetişen Çok Yönlü Bir Bilim Adamı: Hacı Paşa. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 12 **2005**; 93-102.
75. **Uzel İ. Suveren K.** *Mücerrebname (İlk Türkçe Deneysel Tıp Eseri)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, **1999**.
76. **Süveren K.** İbni Sina (980-1037)'nin Akıbbaddin Eseri ile Şerefeddin Sabuncuoğlu (1035-1468)'nın Akıbbaddin Eserinin Tıp ve Bilim Tarihi Açısından Karşılaştırılması. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, **1991**.